

Poeten kontra W. Gombrowicz

Itzulpena: Patxi SALABERRY

Askoz ere delikatuago izango litzateke ene aldetik, oraindik geratzen zaizkigun erritual gutxitxo horietako bat asaldatuko ez banu. Gauza gehienak zalantzatan jartzera iritsi bagara ere, jarraitzen dugu Poesia eta Poetenganako kultura praktikatzeko, eta nonbait horixe da ponpa handiz, erreberentzia sakonekin eta hotsandiko ahotsaz adozteagatik lotsarazten ez gaituen Jainko bakarra...

A, Shelley! O, Slowacki! A, Poetaren hitza, Poetaren misioa eta Poetaren arima! Eta, halere, otoitz horiei oldartzeko beharrean aurkitzen naiz eta, ene ahalmenen neurrian, erritual hori hondatzeko premian. Zeren izenean? Bada, hain zuzen ere funtsezko amorru baten izenean, gudan estilo-akatsak, faltsutasunak, errealtatetiko ihesak esnatzen dituen funtsezko amorruaren izenean. Baina hain arlo bereziki laudatu baten, ia zerutierra denaren aurkako borrokari ekiten diodanez gero, ondo zaindu behar dut ni neu ere globo baten antzera ez igotzearena eta ene oinen azpiko lur irmoa ez galtzearena.

Suposatzen dut honako saiakera honen tesiak (*ja inori ez zai-kiola bertsoak gustatzen eta bertso-poesiaren mundua mundu fikzioa eta faltsutua dela.*) ausart bezain seriotasun ahuleko eman deza-keela. Eta, edonola ere, zuen aurrean paratzen naiz eta nik bertsoak ez ditudala batere gogoko eta, are, aspertu egiten nautela aldarri-katzen dut. Ezjakin gizajo bat naizela esango didazue agian. Baina, beste aldetik, denbora luzea daramat arte-arloan lan egiten eta haren hizkuntza ez zait erabat arrotza egiten. Ezin izango duzue, ezta ere, erabili ene aurka zuen argudio gogokoena, nik sentsibilitate poetiko-

rik ez dudala dioena, zeren eta, hain preseski, bai baitut eta neurri handian gainera, eta poesia, ez bertsoetan, baizik eta beste elementu prosaikoago batzuekin nahasita agertzen zaidanean, hala nola Shakespearen drametan, Dostoievskiren edo Pascalen prosan, edo eguzki-sartze arrunt baten kariaz, beste hilkor guztiak bezalaxe jartzten naiz ni ere dardarka. Zergatik, bada, aspertzen nau eta nekatzen "poesia hutsa" deitzen den farmazi-estraktu horrek, eta batez ere errimatua denean? Zergatik ezin dezaket jasan kantu monotono, beti sublime, hori? Zergatik lokartzen nau erritmo horrek, errima horiek? Zergatik iruditzen zait poeten mintzaira litezkeen mintzaira guztien artean interes gutxienekoa? Zergatik egiten zait Edertasun hori hain gatibatzeko eskasa eta zergatik ez dut estilo-kontutan gauza txarragorik, erridikuluagorik ezagutzen, beren buruez eta beren Poesiaz mintzo diren Poeten erak baino?

Baina ni prest nengoke arlo honetan ene gabezia berezi bat onartzen..., esperimentu zenbaitengatik ez balitz, zientzi esperimentu zenbaitengatik ez balitz... Nolako madarikazioa artearentzat, Bacon! Zinez aholkatzen dizuet ez zaitezela inoiz artearen esparruan esperimentuak burutzen saia, arlo honek ez baitu horrelakorik onartzen; gaiaren inguruko hotsa, handitasuna, soil-soilik eman daiteke baldin inor ez bada errealitatearekiko egokitzapena aztertzen hasteko bezain indiskretua. Nolakoak ikusiko genituzkeen ikertzen jarriko bagina, esaterako, Bach-ekin lilurutzen den pertsonak noraino duen Bach-ez liluratzeko eskubiderik, hau da, zein puntutaraino den Bach-en musikatik ezer antzemateko gai. Ez al naiz ni, bada, arrakastaz gainera, bi kontzertu ematera iritsi, nahiz eta pianoan "Arroz-esnea" jotzeko gai ere ez naizen? Zertan zetzan sekretua? Bada, aldez aurretik ene intrigaren jakitun ziren aditu batzuen txaloak ziurtaturik nituela, musika-tresna astintzen jartzean, musika modernoa jo behar nuela aditzera eman ondoren. Eskerrak arteari buruz Valéry-ren estilo goratuaz hausnartzen dutenek ez diren horrelako alderatzeetara behetitzen! Gure meza estetikoari alderdi honetatik heltzen dionak erraz aurkitu ahal izango du itxurazko heldutasunaren erresuma hau hain zuzen ere gizadiaren esparrurik heldugabeena dela, eta bertan *bluffak* agintzen duela, mistifikazioak, esnobismoak, faltsukeriak eta tontokeriak. Eta oso gimnasia ona izan da gure pentsatzeko era zurrunduarentzat noizean behin Paul Valéry bera ere Heldugabetasu-

naren apaiz gisara irudikatzea, apaiz oinuts eta praka motzetako bezala.

Honako esperimentu hauek burutu ditut: esaldi solteak edo esaldi zatiak nahasten nituen, poema absurdo bat eratuz, eta miresle leialen aurrean irakurtzen nuen, olerkariaren obra berri bat balitz bezala, aipatu miresleen erabateko liluramendua sortuz; edo, bestela, zehatz galdetzen hasten nintzaien poema honetaz edo hartaz, eta egiaztatu egin ahal izaten nuen "miresleek" ez zituztela osorik irakurrita. Nola da hori? Horrenbeste miretsi amaieraraino irakurri gabe? Poesi hitzaren "zehaztapen matematikoa"-z hainbeste gozatu eta ez ohartu zehaztapen hori bera dela erro-errotik hankaz gora jarrita dagoena? Hain askojakin agertu, gai horietaz horrenbeste hedatu, ez dakit zernolako xehetasunez eta ñabardurez gozatu, eta aldi berean hain bekatu larriak, hain oinarrizkoak egin? Jakina, esperimentu baikoitzaren ondoren ikaragarritzko protestak eta haserrealdiak egoten ziren, miresleek behin eta berriro zin egiten zuten bitartean gauzak, izatez, ez direla horrela..., ezen aitzitik...; baina haien argudioek ezin zuten ezer egin Esperimentuaren errealtate bortitzaren aurka.

Beraz, ondoko dilemaren aurrean aurkitu izan naiz: milaka gizonek idazten dituzte bertsoak; ehundaka eta ehundaka mila dira poesia hori miresten dutenak; jenio handiak mintzatu dira bertsoen bidez; antzina-antzinatik da ohoratua Poeta, eta distira-mendi horren guztiaren aurrean aurkitzen naiz ni meza poetikoa erabateko hustasunean garatzen den susmoarekin. A, egoera honekin dibertitzen jakingo ez banu, ondo izututa egongo nintzateke segur aski.

Guztiarekin ere, ene esperimentuek adoretu egin dute ene gooa, eta lehen baino kemen gehiagorekin hasi naiz honako arazo lazgarri honi erantzuna bilatzen: zergatik ez dut gogoko poesia hutsa? zergatik? Ez ote da izango azukre hutsa gustatzen ez zaidan arrazoi berberengatik? Azukreak kafea ez titzeko balio du eta ez natilla-plater batetik goilarakadaka jateko. Poesia hutsean, bertsifikatuan, akitu egiten du gehiegikeriak: hitz poetikoen gehiegikeriak, metafora gehiegikeriak, sublimazio gehiegikeriak, trinkotzearen gehiegikeriak eta, azken buruan, elementu antipoetiko guztien garbiketarenak, zeinak bertsoek produktu kimikoen antza har dezaten egiten baitu.

Kantua adierazpide itzela da... Baina, hara non, kantari kopurua etengabe areagotu da mendeetan barrena, eta kantari horiek kantatzean kantariaren era hartu behar dute, eta portaera hori denbora-

rekin gero eta zurrunago bilakatzen da. Eta kantari batek ondokoa kitzikatzen du, batak bestea tinkotzen du haren kantu temati eta amorratuan; azkenean, jendetzarentzat kantatu beharrean, batak bestearentzako kantatzen du; eta haien artean, etengabeko lehian, kantuaren etengabeko hobekuntzan, piramide bat sortzen da, zeinaren gailurra, zerua ukitzeaz batera, behetik, lurretik miresten baitugu, sudur-puntak gorantza jasoaz. Prosaren une bateko jasotzea izan behar zuena programa bihurtu da, sistema, lanbide, eta egun jendea Poeta izan ohi da lanbidez, ingeniaria edo medikua izan daitekeen legez. Tamaina izugarria hartzeraino hazi da poema, eta dagoeneko ez dugu menderatzen, berak menderatzen gaitu. Poetak morroi bilakatu dira, eta poeta, bere burua ezin espresa dezakeen izaki bat bezala defini genezake, Bertsoa azaldu behar baitu.

Eta edonola ere, ezin egon daiteke seguruenik artean hori baino eginkizun garrantzitsuagorik: nork bere burua adieraztea, espresatzea. Inoiz ez genuke ikuspuntutik galdu behar, estilo oro, jarrera zehatz oro, gabetzearen bidez eratzen dela eta, funtsean, pobretze bat dakarrela dioen egia. Hortaz, inoiz ez genuke onartu behar jarreraren batek, zildai bilakatuz, gure aukerak gehiegi murriztu litzan, eta arreta gehiagorekin ibili beharko genuke hain jarrera faltsua, hain, nola esan, "kantari" batena bezain hantustea denean. Baina guk, orain arte, arteari dagokionez, askoz ere ahalegin eta denbora gehiagoko eskaini diogu estilo batean edo bestean, jarrera batean edo bestean hobetzeari, haien aurrean barne autonomia eta askatasuna mantentzeari eta gure eta gure jarreraren artean lotura egoki bat sortzeari baino. Irudi lezake guretzat, noraino aberasten edo pobretzen gaituen alde batera utzita, Forma balore bat dela berez. Pasiok hobetzen dugu artea, baina ez gara lar kezkatzen ea zenbateraino mantentzen duen gurekin loturarik. Poesia lantzen dugu kontutan hartu gabe edertasunak ez duela derrigorrez "gure alde jokatu" behar. Beraz, kulturak gizakiarekiko kontaktu guztiak gal ez ditzan nahi badugu, eten egin beharko dugu inoizka gure sortze-lan nekeza eta egiaztatu ea sortzen dugunak geure burua espresatzen duen.

Bi humanismo mota kontrajarri daude: batak, erlijiosoa dei genezakeenak, giza-kulturaren obraren aurrean belaunikaturik jarrarazi nahi du gizona, eta, besteak bestea Musika edo Poesia, edo Estatua edo Jainkoa gurtzera eta errespetatzera behartzen gaitu; gure espirituairen beste korronea, matxinoagoa, gizonari autonomia eta askata-

suna itzultzen salatzen da finean haren obra baino ez diren Jainko eta Musa hauei dagokienez. Azken kasu honetan, "arte" hitza letra xehez idazten da.

Zalantzarik gabekoa da joera biok barne hartzen dituen estiloa askoz osoagoa dela, askoz egiazkoagoa, eta zehaztasun gehiagoz islatzen duela gure naturaren izaera antinomikoa, ezen ez estremo itsuarekin gure sentimenduen poloetako bat besterik agertzen ez duen estiloa. Baina, artista guztien artean, poetak dira segur aski kartsuen belaunikatzen direnak –besteek baino gehiago egiten dute otoitz–, *par excellence* eta *ex professio* dira apaiz eta, horrela planteatuta, Poesia doaneko ospakizun huts bihurtzen da. Hain zuzen ere, eskusibotasun horrek egiten du poeten estiloa eta jarrera hain drastikoki urriak, hain osagabeak izan daitezen.

Mintza gaitzen beste unetxo batez estiloaz. Esan dugu artistak bere burua adierazi, espresatu behar duela. Baina, bere burua adieraztean, zaindu behar du halaber bere hitz egiteko erak bat egin dezan munduan duen egoera errealarekin; hark munduarekin duen jarrera ez ezik, munduak bere aurrean duena ere agertu behar du. Baldin, koldarra izanik, heroi-tonua badarabilt, estilo-akats bat egiten dut. Baina mundu guztiak errespetatua eta maitatua banintz bezala agertzen banaiz, benetan gizonak ez estimatu ez begiko ez nauten bitartean, berriro egingo dut estilo-akatsa. Ordea, munduan dugun egiazko egoeraren kontzientzia hartu nahi badugu, ezin izango dugu gurea ez bezalako beste errealitateekiko alderaketa saihestu. Bere antzekoak diren gizonekin bakarrik hezituriko gizonak, bere giroaren ekoizpen huts den gizonak, giro anitzetan izan eta jende desberdinarekin bizi izan den gizonak baino estilo traketsagoa eta estuagoa izango du. Baina poetetan ez du bakarrik sumintzen haien erlijiozotasunak –ezerk konpentsatzen ez duena–, Poesiara gorputz eta arimaz emanak izateak; biziki haserrearazlea da halaber errealitatearekin duten ostruka-politika: zeren eta haiek errealitateetik babesten baitira, ez ikusi nahi baitute, ez ezagutu, indarra bainoago ahulezia den itsutze-egoera batean abandonatzen baitira espresuki.

Ez al dute poetek poetentzat sortzen? Akaso ez dituzte bakar-bakarrik beren jarraitzaileak, hau da, beraiek bezalakoak diren gizonak bilatzen? Ez al dira bertso hauek gizon zehatz eta murriztu baten ekoizpen huts? Ez al dira, bada, hermetikoak? Jakina, ez diet leporatzen "zailak" izatea, ez dut nahi "guztiok ulertzeko moduan" idatz

dezaten, ezta nekazari txiroen etxeetan irakurriak izan daitezen ere. Erdiko maila bateraino jaisteko, kontzientzia, arrazoaia, sentsibillitate handiago baten eta bizitzaren eta munduaren ezagutza sakonago baten moduko balore funtsezkoak nahita uko egin liezaieten eskatzea bezalakoxea izango litzateke hori; o, ez, bere burua errespetatzen duen arteak inoiz ez luke horrelakorik onetsiko! Adimentsua, zolia, sublimea eta sakona denak era burutsuan, zolian eta sakonean mintzatu behar du, eta findua denak era finduan hitz egin behar du, nagusitasuna, izan, badelako, eta ez beheitzeko hain zuzen. Hortaz, ez da txarra bertso garaikideak edonorentzat ulerterrazak ez izatea; txarra dena zera da: bertsoak mundu eta gizon berdinen elkarbizitza aldebakarreko eta murriztutik sortuak izatea. Azken buruan, ni neu ere neure maila setakeriaz defendatzen dudan autore bat naiz, baina aldi berean (eta aitortzen dut hau, gero inork leporatu ez diezadan borrokatzen dudan genero bat praktikatzeko dudala) ene obrek inolaz ere ez dute ahazten ene munduxkatik at badirela beste mundu batzuk ere. Eta herriarentzat idazten ez badut, beti idazten dut herriak mehatxaturikoa bainintzan edo herriaren mendekoa, edo herriak berak sortua bainintzan. Orobat, inoiz ez zait burutik pasatu "artista"-itxurarik hartzea, ez "idazle" edo sortzaile helduarenik ere, alderantziz baizik, beti irudikatzen baitut artistagaiaren papera, heldua izatea besterik nahi ez duenarena, ene garapena galgatzen duen orenen aurkako borroka odoltsu eta etengabea. Eta ene artea ez da ni bezalako jende-talde baten giroan garatu, arerioarekin harremanetan eta kontaktuan baizik.

Eta poetak? Akaso salba daiteke poeta baten poema, poeta-lagun baten eskuetan erori beharrean, etsai edo ez-poeta batenetan erortzen bada? Beste edozein adierazpide bezala, poema bat bere sortzailea ez desohoretzeko moduan beharko litzateke ernaldu eta burutu, poema inoren gogokoa ez izan arren. Are gehiago, beharrezkoa da poemek ez dezaten bere sortzailea desohora, ezta beronen gustukoak ez direnetan ere. Izan ere, inongo poeta ez da soil-soilik poeta, eta poeta bakoitzaren baitan, kantatzen ez duen eta kantua gogokoa ez duen ez-poeta bat bizi ohi da...; gizona poeta baino zerbait zabalagoa da. Erljio bereko jarraitzaileen artean sortutako estiloa sinesgabeen multzoaren erdian hiltzen da; ez da defendatzeko eta borrokatzeko gai; ez da egiazko bizitza bizitzeko gai; estilo estua da.

Utzidazue ondoko eszena hau erakusten... Imajina dezagun hamar pertsona baino gehiagoko talde batean haietako bat zutitu eta kantatzen jartzen dela. Haren kantuak entzulerik gehienak gogaitzen ditu; baina kantariak ez du horretaz ohartu gura; ez, guztiak liluratuko balitu bezala jokatzeko du berak; Edertasun horren aurrean guztiak belauniko eror daitezeko nahi du, hartu duen Olerkari paperaren baldintzarik gabeko errekonozimentua exijitzen du; eta haren kantuari inork ez badio ere garrantzirik ematen, haren hitzak munduarentzako esanahi erabakiorra izango balu bezalako jokamoldea hartzen du berak; bere Misio Poetikoan erabat sinetsirik, anatemak jaurtikitzen ditu, ostotsak sortzen ditu, hustasunean aztoratzen da; baina, are, ez du ez jendearen aurrean ez bere buruarenean onartu nahi kantu honek bere burua ere gogaitzen duela, atsekabetzen duela, sumintzen duela, ez baita era aske, natural edo zuzen batean esprezaten, beste poetengandik jarauntsitako era batean baizik, giza-sentsibilitatearekiko kontaktu zuzena aspaldi galdu zuen era batean hain zuzen; eta horrela, ez du Poesia kantatzen bakarrik, liluratu ere egiten da Poesiarekin; Poeta izanik, Poetaren handitasuna eta garrantzia gurtzen ditu; eta beste guztiak aurrean belauniko eror daitezela nahi duen bezala, bera ere bere buruaren aurrean erortzen da belauniko. Ezin esan ahalko da gizon horretaz sorbaldentzako zama gehiegi eramatea erabaki duela? Zeren eta, poesiaren indarrean sinesteaz gainera, bere burua fede horretara behartzen duenez gero, besteen aurrean ez bakarrik eskaintzen die bere burua, behartu ere egiten ditu jainkozko dohain hau hostia bat izango balitz bezala hartzera. Horrelako espiritu-egoera hermetiko batekin, non sor daiteke kanpotik bizitza sartzeko moduko arrakalarik? Azken batean, ez gara hemen hirugarren lerroko kantari bakan batez ari, ez, hau guztia poetarik ospetsuenei ere egokitzen zaie eta, hoberenei.

Baldin poetak bere kantua pasio bat bezala, edo erritu bat bezala, tratatzen jakingo balu behintzat; kantatu *behar dutenek* bezala kantatuko balu bederen, nahiz hustasunean kantatzen dutela jakin; "ni, Poeta" harro baten ordeaz, hitz horiek lotsaz, beldurrez... edota nazkaz ebakitzeko gai izango balitz... Baina ez! Poetak Poeta gurtu behar du.

Errealitatearen aurreko inpotentzia horrek erabat karakterizatzen ditu poeten estiloa eta jarrera. Baina errealitateetik ihes dagien gizonak dagoeneko ez du sostengurik aurkitzen ezertan..., elementuen

jostailu bihurtzen da. Ezerk ezin izan zituen poetak geldiarazi absurduaren amildegira zuzen zeramatzan aldapan, begirada Poesia abstraktuan finkatzeko, ikuspegitik gizaki konkretua galdu zutenetik aurrera. Berez hasi zen guztia hazten. Metafora, inolako galgarik gabe, hainbeste askatu zen, ezen egun bertsoetan metaforak besterik ez baita. Erritual bilakatu da lengoia: "arrosa" horiek, "ilusenti" horiek, "oroitzapen" horiek edo "oinaze" horiek, behiala nolabaiteko freskotasuna zutenak, hots hutsal bilakatu dira haien gehiegizko erabilpenagatik; eta hori bera esan daiteke modernoago diren "semaforo"-ez eta bestelako "espiral"-ez. Lengoaiaren estutzea estiloaren estutzearekin batera doa, eta horrek ekarri du egun bertsoak dozena bat "bizipen" kontsokratu baino ez izatea, guztiak lexiko ziztrin baten konbinazio setatsutan eskainiak. Zenbat eta Estutzea Estuago bihurtu, ezerk geldiarazia ez zuen Edertasuna ere Ederrago bilakatzen zen, eta Sakontasuna Sakonago, Noblezia Nobleago, Garbitasuna Garbiago. Alde batetik bertsoa, galgarik gabe, esploratzaille gutxi batzuk baino ezagutzen ez duten oihanaren pareko poema erraldoi baten neurriak lortzeraino puztu bada, beste aldetik kondentsatzen ere joan zen, aski tamaina sintetiko eta homeopatikoa batera murriztuz. Hala-ber, aurkikuntzak eta esperimentuak burutzeari ekin zitzaion bakarjakintsu aurpegierarekin; eta, berriro diot, dagoeneko ezerk ez du orgia aspergarri hau geldiarazteko ahalmenik. Izan ere, ez baita hemengo gizon batek beste gizon batentzat egiten duen sortze-lanaren kasua, aldare baten aurrean egindako erritu batena baizik. Eta hamar bertsoetatik, gutxienez bat Hitz Poetikoaren Boterearen gurtzeari edo Poetaren deieraren laudatzeari dedikatua izango da beti.

Bat nator sintoma patologiko hauek ez direla poetenak bakarrik. Prosan ere ikaragarritzko triskantzak eragin ditu jarrera erlijioso honek, eta, esate baterako, *Ulises*, Broch-en *Virgilioren heriotza* edo Kafkaren obra batzuk hartzen baditugu, sentsazio bera nabaritutako dugu: idazlan hauen "bikaintasuna" eta "handitasuna" hustasunean burutzen direla, mundu guztiak handi direla dakien liburu-multzokoak ditugula..., baina, nola edo hala, urrutikoak, iristezinak, hotzak iruditzen zaizkigula..., zeren belauniko idatziak izan baitziren eta pentsamendua irakurlearengan bainoago Artean edota beste abstrakzioaren batean jarririk. Poetak argitzen dituen espiritu berarengandik sortu zen prosa hau, eta zalantzarik gabe, bere esentziagatik, "prosa poetikoa" da.

Idazlanak alde batera uzten baditugu, eta poeten pertsonen eta beroriek beren jarraitzaile eta laguntzaileekin sortzen duten mundu-txoaz arduratzen bagara, are gogaituago eta zanpatuago sentituko gara. Poetentzat idazteaz gainera, elkar goresten dute poetek eta elkarri egiten dizkiote ohoreak. Mundu hau, edo hobeto esanda, munduxka hau ez da beste munduxka espezializatu eta hermetikoe-tatik oso desberdina: xakelariak giza-sorkuntzaren gailurtzat dute xa-kea, beren hierarkiak dituzte, poetak Mallarmé-z mintzo diren senti-mendu erlijioso berberaz mintzo dira Capablanca kubatarraz, eta norberaren garrantziaren konbikzioa berresten diote elkarri. Baina xakelariak ez dute hain rol unibertsalik bilatzen, eta guztiaren ondo-ren xakelariak barka dakiekeena barkagaitz bilakatzen da poeten ka-suan. Halako isolamendu baten ondorio gisa, dena puzten da he-men, eta, are, erdipurdiko poetak ere era apokaliptiko batean puzten dira, ñimiñokeriek neurrigabeko garrantzia hartzen duten bitartean. Gogora ditzagun, adibidez, asonantzien gaiari buruzko eztabaida itze-lak, eta arazoaz jarduteko erabili zen tonua: ematen zuen gizadiaren etorkizuna asonantez errimatzearen zilegitasunaren menpe zegoela. Hori da gertatzen dena gremioaren espiritua espiritu unibertsala menderatzera iristen denean.

Beste gertaera ahalkegarri bat poeta kopurua da. Gorago aipatu gehiegikeriei olerkari larregi egotearena erantsi behar zaie. Zenbaki ultrademokratiko hauek barnetik lehertarazten dute poesi gotorleku harro eta aristokratikoa; aski dibertigarria da, zinez, guztiak kongresu batean elkarrekin ikustea: hori bai izaki berezi mordoa! Baina, ez al da hustasunean ospatzen den artea esparru ideala hain zuzen inor ez diren horientzat, zeinen nortasun hutsala forma murriztu horietan liluraturik lasaitzen baita? Eta benetan erridikulua dena poesiaz prentsan agertzen diren kritika horiek dira, artikuluxka, aforismo eta saiakera horiek. Hori bai dela hitz-hustasuna, hotsandiko alfermin-tzoa, hain inozo eta heldugabea ezen ezin baita sinetsi idaztera dedi-katzen diren gizonak nola ez diren halako publizistikaren erridikuluaz jabetzen. Orain artean estilista horiek ez dute ulertu poesiari buruz ezin dela tonu poetikoan idatzi eta, ondorioz, beren kazetaxkak mu-kuru beterik daude horrelako burukeria poetizatzaileez. Oso da han-dia, orobat, erreztaldi, lehiaketa eta manifestuekin batera joan ohi den barregarrikeria, baina ez dut uste horretaz gehiago luzatzeak merezi duenik.

Azaldu uste dut gutxi gorabehera zergatik bertso-poesiak ez nauen limurtzen. Eta zergatik poetak –Poesiara oso-osorik eman direnak eta beren existentzia guztia Erakunde horretara makurtu dutenak, gizaki konkretuaren existentziaz ahaztuz eta errealtateari begiak itxiz– aurkitzen diren (hainbat mendetatik hona) egoera katastrofikoan. Garaipen itxurak izan arren. Zeremonia honen handikeria guztia izanda ere.

Baina beste salaketa bat ere gezurtatu behar dut oraindik.

Haien artea erasotzen denean poetek (inozoak baina batere ton-toak ez diren gizonak, eskuarki) beren burua defendatzeko erabili ohi duten ezohiko sinplekeria, borondatezko itsumena dela-eta esplika daiteke soi-soilik. Bertsoak plazerez idazten dituztela argudiatuz defendatzen dira haietako asko, erakusten duten jokabide guztiak halako baiezenak gezurtatuko ez balitu bezala. Bada herriarentzat idazten duela seriotasun osoz esan, eta bere hieroglifiko bihurriek gogo xumeentzako bazka espirituala osatzen dutela mantentzen duenik. Nolanahi ere, irmo sinesten dute guztiak poesiaren gizarte-oihartzunean eta zail egingo zaie ulertzea nola eraso dakiekeen alderdi honetatik. Berehala esango dute: – Nola! Zalantza egiten duzu ala? Ez al duzu ikusten zenbat eta zenbat jende etortzen den gure erreztaldietara? Zenbat eta zenbat argitalpen lortzen duten gure idazlanek? Zenbat eta zenbat ikerketa, artikulua eta mintzaldi burutzen diren gutaz? Molako mirespena dagoen poeta ospetsuen inguruan? Zu zeu zara, hain zuzen, gauzak diren bezala ikusi nahi ez dituen...

Zer erantzungo diet? Bada, horiek guztiak irudipenak baino ez direla. Egia da jende-piloa joan ohi dela erreztaldietara, baina egia da halaber ezen entzulea, oso kultua izan arren, inolaz ere ez dela erreztaldi batean deklamaturako poema bat ulertzeko gai izaten. Zenbat bider ez ote naizen ni poema bat bestearen atzetik erreztatzen ziren saio aspergarri horietan izan, eta zenbat bider ez ote dudan ikusi poema haietako bakoitza gutxienez hiru aldiz eta arreta handienaz irakurri beharko zela edukia azaletik bakarrik deszifratu ahal izateko! Argitalpenei dagokienez, ondo baino hobeto dakigu milaka erosten direla liburuak, sekula irakurriko ez badira ere. Poesiari buruz, esan dugun bezala, poetek idazten dute. Eta mirespena? Ez al dute akaso zaldiek interes gehiago sortarazten lasterketetan? Baina ba al dute zerikusirik edozein norgehiagokatarata daramagun kirol-

zaletasunak eta lasterketa hauen azpian dautzan anbizio guztiek (nationalek zein besteek) zinezko emozio artistiko batekin?

Edonola ere, eta zilegizkoa izan arren, aipatu erantzuna ez litzateke aski. Artearekiko bizikidetzaren arazoa askoz sakonagoa eta zalagoa da. Eta, ene ustez, ez da zalantzarik ezen, arteaz zerbait ulertu nahi badugu, arras hautsi behar dugula "arteak liluratu egiten gaitu" eta "artearekin gozaten dugu" dioten ideia errazegi horiekin. Ez, arteak puntu bateraino baino ez gaitu liluratzen, eta dakarzkigun plazerak ere zalantzazkoak dira... Eta akaso izan daiteke beste modu batekoa, arte handiarekiko bizikidetzeta gizon heldu, horizonte zabalgoko eta sentimendu sendoagokoekiko bizikidetzeta baldin bada? Ez dugu gozaten, aitzitik, saiatu egiten gara gozaten..., eta ez dugu ulertzen... baizik eta ulertzen ahalegintzen gara...

Zein azalekoa den fenomeno zail hau ondoko formula xumera murrizten duen pentsamendua: arteak liluratzen du ederra delako.

–O, hain dira ugariak esnobak..., baina ni ez naiz esnob bat, nik benetan bereizten dut zerbait ez dudanean gustuko –dio gizagaixo horrek eta horrekin dena dagoela konponduta iruditzen zaio.

Halere, argi atzeman ditzakegu hemen estetikarekin zerikusirik ez duten faktore batzuk. Benetan uste duzue ikastetxean artearekin liluratzerara behartu izan ez bagintuzte, horrenbestearainoko mirespena –emanda dagoen mirespena– izango genukeela geroago? Zinez uste duzue gure kultur antolamendu guztiak artea inposatuko ez baligu, horrenbeste interesatuko ginatekeela hartaz? Ez al da izango gure mito-premia, gurtze-beharra gure mirespen honetan isurtzen dena? Ez da izango nagusiak gurtzean, geure burua goستن dugula? Baina, oren gainetik, mirespen eta estasi-sentimendu horiek "gure-gandik" sortzen dira ala "gure artean"? Kontzertu batean txalo-zaparrada bat jasotzen bada, horrek ez du inolaz ere esan nahi txalotzen duen bakoitza xarmaturik dagoenik. Txalo herabeti batek beste bat eragiten du, elkar berotzen dute, harik eta, azkenean, norbera zoramen kolektibo horretara egokitu behar den arte bere baitan. Guztiek "jokatzen dute" liluraturik baleude bezala, nahiz eta "egiazki" inor ez dagoen liluratuta, ez maila horretaraino behintzat.

Akatsa, inozokeria lazgarria litzateke, bada, poesia edota beste edozein arte giza-plazeraren iturri izan ledin nahi izatea. Eta ikuspuntu honetatik begiratzen badugu poeten eta haien jarraitzaileen mundua,

orduan haien absurdu eta irrigarrikeria guztiak justifikatuta daudela emango du: horrela izan behar baita, antza denez, eta gauzen ondokapen naturalarekin bat baitator, artea, sortarazten duen karra bezala, talde-espirituaren ekoizpena izan behar dela eta ez norbanakoaren bat-bateko erreakzioa.

Eta, halere, ez. Halere, planteamendu honek ere ez du poetak salbatzea lortuko, ezta haien poesiari bizitzaren eta errealtatearen koloreak ematea ere. Zeren eta, errealtatea horrelakoa bada hain zuzen, haiek ez dira ohartzen. Haien ustez dena gertatzen da modu simple batean: *kantariak kantatu egiten du, eta entzuleak, liluraturik, entzun*. Argi dago egia hauek ezagutzeko eta ondorio guztiak ateratzeko gai izango balira, kantuari buruzko jarrera bera aldatu beharko luketela errotik. Baina lasai egon zaitezkete: inoiz ez da ezer aldatuko poeten artean. Eta ez uste izan gizabanakoon hautemate propioa faltsutzen duten indar kolektibo hauen aurrean erresistentzia-boron-daterik agertuko dutenik artea bederen fikzio eta zeremonia hutsa izan ez dadin, eta bai berriz gizakien arteko benetako koexistentzia. Ez, monje hauek nahiago dute belaunikatu!

Monjeak? Horrek ez du esan nahi ni Jainkoaren edo haren erlijiozko ordena anitzen etsai naizenik. Baina erlijioa bera ere hil egiten da erritu bilakatzen den unean. Benetan, errazegi sakrifikatzen ditugu aldare hauetan gure existentziaren egiazkotasuna eta garrantzia.

Aforismoak

Zarko Petan

Itzultzailea: Unai AGIRRE

Zarko petan, askotariko idazlea

Zarko Petan Ljubljanan jaio zen, 1929ko epailaren 23an, eta lizentziatu ere hantxe egin zen: Ekonomia Fakultatean estreina, eta ondoren Filmaren Akademian eta Arte Dramatikoan. Bigarren bideari heldu zion, eta Oder 57 delakoaren eratzailleetako bat izan zen, Revija 57 aldizkari garaikidearen antzerki-adarra. Aldizkari horren politika-ikuspegia susmopean zegoen oso. Hasiera batean bere kasa hasi bazen ere, Esloveniako Drama Teatro Nazionaleko (1966-1971) zuzendari gisa aritu zen gero, baita Ljubljanako Teatro Munizipalean (1973-1994) ere. Hasi 1994an eta erretiroa hartu bitartean, RTV Slovenija-ko (Irrati eta Telebista Konpainia Nazionala) zuzendari nagusi jardun zuen.

Bere profil nagusi horri erantsi behar zaio, era berean, bere olerki-bilduman agertzen den informazio zehatza, Zgodbice (1995) izenekoan alegia: bere antzezlanek 33 teatro-produkzio izan dituzte Esloveniako antzokietan eta 37 antzeppen atzerrian. 77 produkzio egin dituzte Eslovenian eta 75 atzerrian Petanen irrati-obreakin. Esloveniako Irrati Telebista Konpainiak zazpi produkzio egin ditu Petanen telebistarako filmekin; horietatik hamar zinemarako filmatu zituen. Petanen zuzendaritzapean, 100 antzerki-produkzio egin dira Eslovenian bertan eta 24 atzerrian, beste esloveniar batzuen 17 irrati-obra eta atzerrikoen beste zortzi, hiru moldaketa telebistarako eta bost filmeetarako. Horrezaz gain, Petanek 35 saritik gora irabazi ditu literatura eta filmean egindako lanarengatik.

Bere literaturari begiratu bibliografikoa ematen badiogu, umorezko prosa aipatu behar da lehenik. Genero horretan idatzitako liburuak honokoak dira: *Humoreske za napako* (Lj; 1962); *Zgodbe v eni sapi* (Mb; 1966); *Crni smeh* (B. Someten Umore Gorriarekin batera, Lj; 1970); *PPP* (A Papler eta S. Pregl egileekin batera, Lj; 1977); *Enciklopedija humorja* (Lj; 1989) eta *Ubezali smo svobodi* (Lj; 1992). Liburu horiekin eta bere aparteko umore satirikoarekin -beste genero batzuetan ere idatzi baitu-, lekua egin zuen Esloveniako satira-idazle garaikide garrantzitsuen artean.

Petanen lehen liburua, *Humoreske za napako*, 1962koa da, kartzelatik atera eta berehala argitaratua. Auzitegi militar batek moldatutako epaiketa bat zela-eta espetxean egon zen 1959tik 1961era, eta Petanek kartzelan idatzi zuen satira-bilduma hau epaiketak sortutako egonezinari aurre egiteko. Liburuak agerian jartzen du Petanek idazle gisa duen eskarmentua, eta istorioek badute oraindik indarra eta bizitasuna 30 urte geroago ere. Hainbat gai jorratzen ditu bere satiretan: politika eta antzerki kutsukoak (Naj zivi diskusija), barru-minezkoak eta ezkon-bizitzakoak. Umore beltza ageri da istorio batzuetan (Samomorilec), fantasia beste batzuetan (Rentgenske oci), baita zientzia fikzioa ere (Idealna zena). Bildumako azken istorioa agintari komunisten uztarripeko literatur produkioari buruzkoa da, eta antzekotasunak ditu Ilfaren eta Petroven *The Making of Robinson* satira ezagunarekin.

Petanen hurrengo liburuan (*Zgodbe v eni sapi*) istorio oso laburrak agertzen dira: hiru orritik beherakoak batez beste. Jorratzen dituen gaiak lehenengo bildumakoen antzekoak dira, hasi eguneroko bizimodutik eta irudimenez zipriztindutako errealitatea barne (Clovek brez glave). Oso nabarmena da umore beltza (Placa po ucinku), eta bildumak baditu pisu handiko bi fabula ere (Papagaj, Rahabilitirani medved). *Usodni madez* hilketa-istorio baten eta zientzia fikzioaren arteko nahasketa bitxia da. Azken istorioa, *Kakonastane humoreska* lehen bildumako azken istorioaren oso antzekoa da, alegia Ste ze slisali za Ilfa in Petrova?

Petanen satira-istorioen hirugarren bilduman groteskoa da nagusi: *Crni smeh*. Lehendabiziko istorioak umore garrantza du oso: *Mojo oce* istorioak kapitalista ohi batez dihardu. Bizi osoan gogor lan egin duen kapitalista bat da, erregimen komunistak jabetza guztiak kentzen dizkion arte. Ezkon-bizitzaren aipua ere agertzen da umore

beltzean, *Crna Humoreska* istorioa irakurri besterik ez dago. Horra bilduma honetako beste istorio aipagarri batzuk: Fakir, Vikend eta Poziralec nozev. Strip iz Amerike Esloveniako arkeotipo tipiko bat da.

PPP aurreko lanekin osatutako liburua da eta Papler eta Pregl idazleak ditu Petanek egile-kide. Lan honetan agertzen dira Petanen beste 15 satira-istorio. Komedia beltza ederki lantzen du berriro, *Zdnji pesec*-en batik bat.

Vampir satira-istorio ederra da eta akzioarekin zipriztindua. Azken istorioa, *Tercet*, antzezlan bat da izatez.....

Hamabi urte igaro ziren Petanek satira-istorioekin hurrengo liburua argitaratzerako. Izenburu harro samarrarekin argitaratu zen antologia edo bilduma hura: *Enciklopedija humorja*. Umore-idazkien esparru osoa hartzen du definizioak eta adibideak emanda, eta Atik Zra antolatuta: aforismoak, pasadizoak, fabula, burleskoa, umore beltza, elegia, epigrafeak, saiakera, groteskoa, satira, elkarriketa, komedia.

Frantsesetik

1. Historiak gudu-oinetakoekin egin ditu urratsik gehienak.
2. Galtzaileak ez dira akabatu behar; beste gerra baterako balio liezagukete.
3. Batzuetan, borraz idatzi ohi da.
4. Hitzak sutauts bihurtzen direnean, gizona gerran dabilen ager-garri.
6. Aberriaganako maitasuna platonikoa da ia beti.
7. Zakurra omen da gizonaren lagunik onena; eta polizia-zakurra?
8. Nire aberria erasotzen badute, armekin aldeztuko dut. Eta berak erasotzen banau?
9. Gudalburu batek esan zuen: "Gerra galdu badugu ere, gudu asko irabaziko ditugu."
10. Ondo dago kapitalismotik marxismora bidalatzea, baina joan-etorriko txartela hartuta.
12. Agintariak oso ipuin-kontalari petoak dira; haien hitzaldia hone-lan hasten da beti: "behin batean izanen da..."

13. Guztiek instrumentu bera jotzen dutenean, erraza da orkestraburu izaten.
14. Iraultzaileak jakintsuak badira, bat nator jakintzazko iraultzarekin.
15. Inozokeria: Estatuaren monopolio ote?
16. Sastakaiarekin aiseago zentsuratzen da, guraiziekin baino.
17. Gure agintariek zaletuak behar lukete, baina adituen lansariak daukate.
18. Beti agintzen eta nekez ematen duen emakumea bezalakoa da Estatu.
19. Uhin berriek buru hutsak astintzen dituzte azkarren.
20. Premien arabera, ezkerrera edo eskuinera jotzen duen bidea da politika.
21. Politikan, errepidean modutsu, ezkerretik aurreratu ohi da. (Ingalaterran izan ezik, jakina)
22. Erregimen batzuetan prakak erazten dizkizute aurrena, eta gerrikoa estuarazi hurrena.
23. Nahiko nuke gure lur honetan marxismoaren eraikuntza amaituta ikustea; otoi baina, ikus al nitzake lehendabizi planoak?
24. Nire erresuma zaldi baten truk! Nire errepublika Rolls baten truk!
25. Nire tankerako anarkistok nahiago izan dugu beti bakarka hil, eta ez taldean.
26. Saria eta balioa erkatzen baditugu, oso garesti ordaindu dugu askatasuna.
27. Urperatu da Estatuaren itsasontzia: arratoiak laketontziak erosten ari dira.
28. Pisako gazteluaren antzeko da marxismoa: makurtzen da, baina eztaror.
29. Gudalburu batzuen ustez, kanoiek ahalbidetuko digute gurina.
31. Emadazu zure bihotzeko giltza, irten egin nahi dut-eta!
32. Alarguna gizon aberatsa da: bere altxorra lurpean dago.
33. Garai batean, emakumeek diru asko eskatzen zuten goiti-behera janzteko. Gaur, prezio berean, biluztu egiten dira.

34. Soineko zabala eta zeruertz estua aspaldiko emakumeak; alderantziz gaur.
36. Azken eguneraino leial izango zitzaiola agindu zion; horregatik saiatu zen haren bizia laburtzen.
37. Maitale batek hil arteko leialtasuna agintzen duenean, ez da bere heriotzan pentsatzen ari.
38. Gizon ezkonduak ezkongabeak baino luzeago bizi dira, erroldek diotenez. Bejondeielala!
39. Irabazten uzten duten irabaztunak maite dituzte emakumeek.
40. Gaurko Kupidonek ez du ez arkurik ez azkonik film amerikarretan. Metrailleta batekin trukatu du guztia.
41. Emakumeek erraz eskaintzen dute bihotza; tamalez, gainerako guztiarekin.
42. Begiratu bat aski izan zuen maitemintzeko. Geroxeago ohartu zen neska hipermetropea zela, bera miopea zen bitartean.
43. Haren ametsetan nabilela amesten dut gauero.
44. Ohea da, liskar ostean, ezkontideak elkartzen dituen mahai-ingurua.
45. Maitasun biribila itxaroten gaudena da.
46. Oker bakarra zure emazteak: atsegin zaidala.
47. Hede baten baitan dago sarri maitasunaren eta sexuaren arteko muga.
48. Nire biziko emakumeari besteen bizitzetan labaintzea gustatzen zaio.
49. Iritzia eskatu didate maitasunaren gainean. Gaztetu zain nago erantzuteko.
48. Bekatua... zer zuan hura?, galdetu zidan orain hurrena agure zahar batek.
49. Isiltasunak urrea balio du; ezer esatekorik duena isiltzen duen batik bat.
50. Deiadarka isiltzen zen!
51. Isiltzen banaiz, beti entzuten diate.
52. Umorerik gabeko sexua da maitasuna.
53. Zaharreria: aitzakia paregabea inozoentzat!

54. Kritikaria zirujau da; aforismogilea, berriz, psikologo.
55. Bere handinahia ez zen nolanaikoa: adar altuenetik zintzilika zezaten eskatu zuen.
56. Deusik ez dakitenean abantaila da ikastea.
58. Leiala naiz nire etsaiekiko, harik eta hilobiratzen diren arte.
58. Hondoratu berri da Charybdea eta Scyllarus konpainial
59. Luze bizi nahi al duk? Irakur hitzak atzoko egunkariak!
60. Oso aitzindaria izan zen, erretiroa hartu zuen arte.
61. Biziaren puntuazioan, heriotza da azken puntu.
62. Buruenik, egia nagusitzen omen da. Gu, ordea, hastapenetan beti.
62. Hobeto ulertzen dut neure burua, arrazoiak laga nauenetik.
63. Oker larri bi bizitzak: eramanezina eta laburregia da.
66. Hasiera guztiak dira gogorak; areago, amaieraren hasiera.
67. Murgil zeure baitara eta... zaude bertan!
68. Hain zen sakona bere pentsaera: ez zen sekula azaleratu.
69. Estu baina luze, egiten du koldarraren bihotzak taupa.
70. Zergatik lerro artean idatzi? Lerroak soilik ordaintzen dizkigute.
71. Gazteek dirudikate geroa. Tamala!
72. Etorkizunik gabeko haurra da gizon zaharra.
73. Arima bitxia da horregatik: behin baino ez dugu erosten, baina ezagutzen dut maiz saldu duenik.
74. Telefonoa baino trepete bitxiagorik? Handienei ere burua markurrazten die.
75. Bere burua hiltzen duena oker dabil: zergatik bidezidorra hartu, bideak leku berera garamatzanean?
76. Tunel batean bukatzen den bidaia da bizitza.
77. Ez gaur arranguratu; bihar hainbat sordeisago izanen da.
78. Gizonengan, hauskorren, beren arima da.
79. In vino veritas. Edalontzi-hondoan, zoritxarrez.
80. Eta alkandora hertsagarriak neurrira egingo balituzkete?

81. Zertarako telebista koloreduna erosi? Ilunak dira programa guztiak.
82. Kontzientzia garbiko gizona zen: egunez egun garbitzen zuen.
83. Baikor larregi dabil bazterretan. Horrexek egin nau ezkor.
84. Goiko mailetan dabiltzanek ez dute bertigoa ezagutzen.
85. Askok nahasten ditu giza aurrerakuntza eta norberaren gizarte-arrakasta.
86. Egungo mundua: On Kixoteak dozenaka eta Santxo Pantzak milioika.
87. Zinez ohargarria da: zaharrago gizona, iruditzenago munduak bira azkar dagiala.
88. Gizon onak ere eros litezke, ondo ordainduz gero.
89. Eta katarsia greziar garbikari bat besterik ez bazen?
90. Zahartu ahala, gero eta gutxiago ulertzen dut nire aurreko belaunaldia.
91. Guztiok bizi gara basamortuan, baikorrek bakarrik aukeratu dute oasietan bizitzea.
92. Isiltasun zuhurra da diplomazialarien esperantoa.
93. Teorian, oso rol garrantzitsua jokatzen du praktikak.
94. Gurearekin alderatzen badugu, bai ederra Kafkaren garaiko bizimodua.
95. Amerikarrak serioak dira: beren "business" horietan dute beti gogoia. Frantziarrak ez dira serioak: "show-business" egiten dute guztiarekin.
97. Nire arazoa ekologikoa da: arima lorrindu didate!
99. Atomoaren fisioaren alde nago, nireetako bat ez baldin bada.
100. Ikuspegi estuak, eskuarki, bizkar zabalak ohi ditu.
101. Olerkariaren biluzaldiak ez du arretik pizten: arima biluziak ez du zirrararik eragiten.
102. Zuzendaria Jainkoa bada, antzezleak ateoak dira ia beti.
103. Badira margolari batzuk, beren marrazkien partez, alai asko paretan zintzilikatuko nituzkeenak.
105. Ez dago hitzaren pareko gotorlekurik.

106. "Ezer ez berririk eguzkipean", esan zuen Eguzkiak.
107. Hainbatetan, zail da iragana aurreikusten.
108. Urteen joanean, gogoeta bihurtzen da gogoia.
109. Hileta-sermoiak, hilei zuzenduagatik, biziek entzun ditzaten nahi izaten da.
110. Ezagutzen al duzu hilezkortasunaren prezioa? Herioa, jakina.
111. Mundua aldatu egin da; jada, ez nau ezagutzen.
112. Paradisia guztiona da, baina gutako bakoitzak badu bere infernu propioa.
113. Ez dute nigan pentsatzen; beraz, banaiz.
114. Eta Sokratesek esan balu: "badakit besteek ezer ez dakitela".
115. Bidaietxe bateko iragarkietan honoko aurkikuntza egin dut: zirudidan baino ederragoa da nire herria.
116. Ez dira gutxi irizkideekin bakarrik eztabaidatzea atsegin dutenak.
117. Eta zuzenbidearen eskua larrutua balego?
118. Zer izatea nahiko zenuke Historia? Hutsegiteen bilduma bat.
119. Nire bidetik nindoala, arrazoiarekin egin dut topo. Topaldi laburra izan da, betiko moduan.
120. Buruntza, darabilenarekin soilik jaikitzen den buru-estalkia.
121. Zenbatagoa gezurra, orduan eta ikaragarriagoa eta sinesgarriagoa.
122. Inoiz ez dugu geure burua galdekatu: ez ote zuen hil Kainek Abel bidezko defentsan?
123. Eta gizonak sinesteari utziko balio?, zer egingo genuke elizekin?
124. Apostolu guztien artean zein aberastu zitekeen – berak nahi izan balu- negoziotatik? Juda. Publizitatetik ere aski ongi bizi zitekeen.
125. Ez naiz fio beti egia esaten duen politikariarekin.
127. Korrontearen aurka dabilenak bizkarretik behar du haizea.
128. Behin bakarrik hiltzen gara. Damu! Bigarrengoan erraza litzateke.

129. Olerkaria iraultzaren aurretik dago, baina, iraultzaileak motorizatzen badira, azkar aurreratuko dute.
131. Satiragilea zakur hozkaria da; umoregileak, berriz, adausi baizik ez du egiten.

Alemanetik

1. Buru hutsak errazago makurtzen dira.
2. Ez-gaiak edozertarako gai dira.
3. Krisialdiak ere nazionalizatu egiten dituzte ekonomia marxistetan.
4. Hortzak txikitzen dizkizute lehendabizi, eta mihiarekin kosk egiteko eskatzen dizute gero.
6. Zail da satirak idaztea, baina zailagoa izenpetzea.
7. Zuzendutako ekonomia batean, zuzendariak bakarrik bizi dira ondo.
8. Bizitza sabelean zehar – Nora?
9. Hil hadi gaur! Bihar garestiagoak izango dituk-eta hire hiletak.
10. Hitzak ereiten dituenak garia erosi behar.
11. Ipuin sozialista guztiak honela hasten dira: "Behin batean izanen da..."
12. Nire esku balego, borrak kendu eta boomerang-ak emango nizkioke Poliziari.
14. Politika-elkarrizketetan, bakarriketak nagusitzen dira ia beti.
15. Oihartzun handiagoa egiten dute esaldiek buru hutsetan.
16. Bat nator ni ere: gerrikoa gehiago estutu beharrean gaude, baina, eztarrian ez, mesedez!
17. Estatuaren kontura lurperatua, zortzitik zazpian, Estatuaren kontura biziua.
18. Emazteek nahiko luketena: senarrek eraztuna hatz-erakuslean eramatea.
21. Arrisksutsua litzateke oroimen txarrekoek memoriak idatziko balituzte.
22. Bi haserratzen direnero, zuzendariak du arrazoi.

23. Ez dut sinesten uniformedunek zibilizazioa aldezten dutela irakurtzen dudan bakoitzean.
24. Lehenik, munduak bira dagiala aurkitu zuen Galileo Galileik. Geroxeago ikasi zuen, larrutik ikasi ere, norabide okerrean egiten duela.
25. Kritikaria: iren bat artearen harenean.
26. Ezagutzen nuen hamaika eztabaida piztu zuen bat, harik eta giltzapetu zuten arte.
27. Gaizki-hezi hutsa da gaurko gizona: mihia erakusten du, zintzilikatzen dutenean.
30. Egipetuko gara, garaizago edo beranduago, azkeneko iraultza azkenaurrekoa zenaz.
34. Sexu-heziketari dagokionez, autodidaktak dira arrakastatsuenak.
35. Urte bian ikasten dugu gizonok hizketan; gero, biziaro guztian, isiltzen ikasten dugu.
36. Bada aski arrazoi hegazkin-gidari izateko: munduari txistua hobeikiago botatzearren.
37. Linea politikoari ez zaio dieta batekin eusten.
38. Gaizkileak ez du, sekula, nagusi faltarik izaten.
39. Ez dira gotzaigorenak huts gorenak egiten dituzten bakarrik.
41. Bikote baten ohean sartzen dira hiru.
42. Adinak egiten ditu eder, artean, gaztetako ogenak.
43. Filma zazpigarren artea da, idatzi zuen bost arte soilik zenbatzen zekien kritikari batek.
44. Gaur ohe-lagun; bihar lagun-ohi.
45. Maitasuna itsua bada, elkar ukitu behar.
46. Gizonak ikasten jarraitzen du, alboan andereño gazte bat duen bitartean.
47. Ez dago ezintasuna bezalako antisorgailurik.
48. Hiru esloveniar- laukote bat!
50. Ez ezazue ahaztu, telefono-elkarrizketa ororen ostean, bonba botatzea!

51. Zentsuratzaillea Estatuaren funtzionarioa da, eta bere bulegoa gure buruetan dago.
52. Atzekoz aurrera egin dugu guztia: inozokeriaren ordezt, adimena zigortu dugu.
53. Dentistari bakarrik erakusten dizkio hortzak gaurko gizonak.
54. Nik dazagudan Judak emakumeei soilik ematen die musu, badaezpada.
55. Banatu ostean nahasten dituzte agintariet kartak.
56. Herri guztietako langileak, elkar zaitzete!
Topalekua: Alemania.
57. Inork inoiz egin ez duena berritzea da artea.
59. Inozokeria gaixotasun kutsakorra da, adimentsuak ere ez dau-
de-eta beragandik aske.
61. Eta zer erranen du Historiak?- Otoi, lagundu!
62. Goibeltzeko modukoa da progresuak atzeraurratsak egiten di-
tuenean.
63. Pena da gero, mugarik gabeko maitasuna hain mugatuki bizi
beharra.
64. Jabetza hori duenetik, ez du salneurrik gabeko gauzetan si-
neste.
65. Umeetan, nola ekoizten diren atsegin dut gehien.
66. Azpikontzientziara isurtzen dut kontzientzian daukadan oro.
67. Jakituriak baditu mugak; inozokeria soilik da zedarriezina.
68. Goardien artean, nezkez aurki daiteke abangoardiazalerik.
69. A esaten duenak, esango du AU ere.
70. Adimenagandik aldentuta nabil aspaldian: sutu egiten nau,
beti arrazoi du-eta.
71. Emakumeak behin eta berriz ahalegintzen dira gizon bihozka-
been bihotzetara heltzen.
72. "Guztia isurian dago", esan du gaurko Heraklitok, "eta ez dago
horri eutsiko dion iturginik".
74. Gela bakarreko ostatua da bihotza.
75. Etsaiak entzun egiten du: gurekin batera abesten du.

76. Haren hatzarekin zemaizen dute Jainkoaren morroi gehienek
77. Guztiok gara belaunahuldi berekoak.
79. Jakituria indartsua da; ezjakintasuna ahalguztiduna.
80. Etortzen lehena, hondatzen lehena.
81. Emakumeek, gezurrak, etzanda esaten dituzte errazen.
83. Gizon urtetsuak lausoago ikusten du, baina baita sakonago ere.
85. Ongi ezjabeturik nago arazo guztiekiko.
86. Infernua gainerakoak dira beti.
Paradisua, berriz, zera da: gainerakoak infernuan.
87. Goitzen bila nabil nire aforismoentzako.
88. Arriskutsua da, gauza arriskutsurik bada, Estatuaren gai pribatuetan muturra sartzea.
89. Guzti-guztia anabasa ezin hobean.
90. Ez izan etorkizunaren beldur.
Bihar baino ez da hasten.
91. Azkar eta motel: gure helburua Azken Auzia da.
94. Euskaraz ba al dakizu? Sí.
99. Jakintsuarentzat, erraza da adimentsu izaten.
101. Zenbat eta ahulagoak arrazolpideak, orduan eta trumoitsua-
goak adierazpideak.
102. Badira egileak baino lehenago zahartu diren liburuak.
103. Egiten dituzten hutsegiteetan bizi behar lukete arkitektoek.
104. Agintariak nire telebistan bizi diren susmoa daukat aspalditxo
honetan.
105. Gaurko prezioei begiratzea bezalakorik ez, aspaldiko garai onez
gogoratzeko.
106. Antzerkigintza modernoan, *Souffleur* bat behar dute entzuleek.
107. Inflazio-taula: $2 \times 2 = 0,4$.
108. Non dago, bada, eslaviar arima ospetsua? Hor nonbait,
bihotzaren eta sabelaren artean.
109. *Virgo tacta zen* bera.

110. Zakurra da gizonaren lagunik onena.
Emakumeekin asegaizago izan ohi da.
111. Zaila, zaila denez, Judas bakoitzari Kristo bat aurkitzea.
112. Gurean, Jainkoari eskerrak, ia erabat deuseztatu dugu erlijioa.
113. Jaiegunez, arraina jaten dute gizajale finenek.
114. Aberriak hots dagi. Bozgorailuz egiten du gehienetan.
115. Bizitzak maila merkeko eleberriak idazten ditu.
116. Gustura antzezten dut ezkontzetan, baina, mesedez, ez rol nagusian.
117. Salbuespenetan bakarrik da maitasuna erdoilgaitz.
118. Koadro abstraktu bat bezain ederra zen.
119. Ba al duzu zerorren iritzirik?
-Jakina! Ez da erosten dudan lehendabiziko aldia.
120. Eskua luzatzen nion bakoitzeko izuak hartzen zidan gain, ez ote zidan atzera bueltatuko.
121. Gerran, herioa da bizi-modu.
122. Politika-bitartekoeekin egiten den gerraren jarraipena da bakea.
123. Gerran, informazioak ere uniformeak jasaten du.
124. Zapatu libreen eta biharamunen alde ari gara borrokan.
126. Bila dabilena aurkitua izango da.
127. Ez da zer irakurririk aspaldiko garai onez, aspaldiko egunkari onetan.
128. Amaiera pozgarri batekin hasten da ezkon-bizitza.
129. Amets eta amesgaizto da, era berean, emakumea.
130. Errodek diotenez, bi emakume daude gizoneko: erakuts al diezadake inork bigarrena?
131. Garun txikiarekin pentsatzen du.
132. Ardura nori? Galdetzen duen hari.
133. Ez dut ezer ere egiten, baina hori sakonki bederen.
135. Beharbada, kain eta Abel ez ziren anaiak, baizik eta bizilagun onak.
136. Amestutako emakumea: beroa neguan eta freskoa udan.
137. Esperientziekin esperientzia txarrak izan ditut nik.

138. Gaurko Hamleten bakarriketa: "nirea edo ez nirea..."
139. Lehenak azkenak izanen dira.
Azkenak azkenaurreko.
140. Zer izan nahi zenuke handitan?
Gizon ttiki bat izan nahi nuke.
142. Idaztazu beti (besteek nola pentsatzen duten) pentsatzen duzuna.
145. Sozialistak gara bazkalaurretik; kapitalistak bazkalondoan.
146. Zenbat eta latzagoak garaiak, orduan eta luzeagoak agintarien sermoiak.
147. Atomo-gerra hutsean amaituko da, ezbairik gabe.
148. Atomo-bunkerrak dauzkat salgai, beste mundurako ikuspegi paregabearekin.
149. Aforismoak ez dagozkio epikari, etikari baizik.
150. Ez daukat ezer, baina beldur naiz kenduko didaten.
151. Eskuetan agintea daukagu; eta, buruan?
152. Are garai alaiagoak datoz pesimistentzat.
153. Urte txarrenak ere badu egun onik: azkenekoa.
154. Orain, antikomunista-ohi bat naiz.
155. Herri kapitalista oso aberatsek bakarrik eraman dezakete sozialismoa.
156. Desinformazioa, informazio eraikitzailea.
157. Sigmund Freud Vienatar bat da, zeinak dibanaren aurkikuntza egin zuen.
158. Kapitalismoa: Bi semeko agintekera.
Sozialismoa: Seme bakarreko agintekera.
Komunismoa: Semerik gabeko agintekera.
159. Estatuak, eskuarki, jaio ostean soilik izaten ditu erdiminak.
160. Isiltasunak badu bere oihartzuna politikan.
161. Politikari aktiboak eta errecreatiboak dauzkagu.
162. Nortzuek esaten dute beti ez zela ezer ere aldatuko? Garai batean goitik, eta, orain, aurretik dauden horiek.

163. Irakasle hobea da porrotaren oroitzapena, ezen ez arrakastarena.
164. Esan ez didaten guztia sinesten dut.
165. Ezer ez dakienak guztia ulertzen du.
166. Arriskutsua da, inondik ere, erbiak lasterkariak baino bizkorragoak direnean.
167. Eliza-leku, bekatu-leku.
168. Kritikoa da egoera, baina ez oraindik autokritikoa.
170. Kulturaren definizioa: Edurnezuri eta zazpi burokratak.
171. Egungo seme galdua ez da edozein moduz etxetik irtetzen.
172. Zenbat preserbatibo egin ote litezke borra batekin?
173. Zentzurik gabeko emakumeek ulertzen dituzte hobekien gizonak.
174. Oso autokritikoa zen –besteekiko betiere.
176. Gurina ala kanoiak? Ez da galdera egokia; nahikoa kanoi duenak izango du gurinetik ere.
177. Gizonek beren ateraldiekin bar egiten duten emakumeak atsegin dituzte.
178. Itzuleran, atzealdea da zauliena.
179. Ez lanak!, soldatak itxuragabetu du!
180. Eskolan, okerreko zentzuarekin pentsatzen ikasten dugu.
181. Nola liseritu gosea?
182. Mikrofono bat banintz, gorritu egingo nintzateke maiz.
185. Inozo partikularra zen partikularitate guztietan.
188. Guztiz galarazita bititzea.
190. "Sexua munduko bigarren gauzarik ederrena da", esan zuen musikari batek. –"Eta ederrena?"– "Schuberten sexteto bat."
191. Bihotza, giza soinataletan inozoena.
193. Epitafioa: Hemen biziko naiz ni –hil ostean.
194. Zein da amodiorik onena? –Hurrengoa beti.
195. Nire asmoak etorkizunari begira? Bizitzen jarraitu, beste pixka batean segurik.
196. Azkena bar egiten duenak bakarrik egiten du.

197. Zergatik idazten dudan? Ezin delako, damurik, axotarekin tiro egin.
198. Idazlea naiz. Epai nazazue hitzetatik, ez egintzetatik!

Ingelesetik

1. Egungo neskatxa batzuk ikusita, ez da hain ustela haurrak Paristik datozen ustea.
2. Zenbat eta txarragoa orkestaburuaren belarria, orduan eta luzeagoa gida-zotza.
12. Historiagileek iragana eraikitzen dute; ideologistek, berriz, etorkizuna.
13. Gehiago dira aberriaren lepo bizi direnak, harengatik hil direnak baino.
14. Mundua hiru zati berdinetan banatzea da politikarien nahia.
15. Zer agintzen ote dute zeruko hauteskunde-hitzaldietan? Infernua akaso?
16. Zoritzarrekoa da benetan Estatu txiki batek hainbeste gizon handi dituenean.
17. Azken arnasetan dira, sermoilariak, sinesgarrien.
18. Gizon zuhurrak sartzerako jotzen du Historiaren atea.
20. Atzerapenaren izenean eraikitzea bezain zentzugabea da aurrerapenaren izenean eraistea.
21. Norantz ari gara nabigatzen? Esango dizut, haizeak nondik jotzen duen jakin orduko.
25. Gizonezkoon ametsa: emakume birjin esperientziaduna.
29. Gizonezkoek nahiago dute legezko betebeharrak legez kanpoko oheetan betetzea.
31. Eta zer Judas homosexuala bazen, eta ez saldu bat?
32. Judas da, zalantzarik gabe, hamabi apostoluetan ezagunena.
35. Bi antzezle on aurrez aurre daudenean, bi bakarriketatara moldatzen dute elkarrizketa.
36. Ez al da tristea egileak bere obraren plagioa egitea.

37. Paperak zernahi gauza jasaten du; komuneko paperak batik bat.
38. Kainek eskaera bat aurkeztu zuen Abelen hil-ondoko erreabilitaziorako.
41. Ahoa beteta, zaila da protestan egitea.
42. Gaur egun errazago jasotzen da buru hutsa, buru jantzia baino.
45. Eureka! Ez ninduten aurkitu!
49. Nork berea gorde nahi badu, besteren buruarekin pentsatu behar du batzuetan.
50. Isiltasunera behartzen dutenean, orduan hasten da bat pentsatzen.
51. Komeni da zabalik dagoen atea ere jotzea.
54. Burua ireki zidaten, beren ideiak inplantatzeko.
55. Berekoi hutsa zen: Estatuaren lepotik loditu zuen berea.
57. Happy end batekin amaituko ote da mundua?
59. Maitasunean, gizonak ematen du hasteko agindua; emakumeak gelditzekoa.
62. Emakumeek mihia moztzen dizute lehenik, eta, gero, isiltzeko eskatzen.
65. Zakurrak erabat sinetsita daude uhala beren nagusiak gizatzeke dela.
66. Ezagutzen ditut Marxi bizarra kendu eta Marxismoari erantsi dioten marxista batzuk.
67. Helburu batzuek orbandu egiten dute asmorik galaiena ere.
69. Muga-zergak garestiak dira oso inportaturiko ideologietan.
71. Ez al da tristea analfabetoak prentsa askatasunaren alde borrokatzen direnean?
72. Ez da haragia garestitu, dirua merkatu baizik.
74. Munduko zaharsaritu guztiak, egin bat!
76. Hain ziren inozo emakumeak lehen, azkarrak izan nahi baitzuten. Hain dira orain azkarrak inozo izan nahi dutela.
79. Zain ezak heure burua! Eta utzi besteei ere zain hazaten!

81. Apenas ezberdintasunik talentudunen eta inozoen artean. Horrela soilik uler daiteke talentudunak, hogeitaz urtean, leku berean egotea.
82. Adimena esportatzea ez da, ezta hurrik eman ere, adimenez jokatzea.
84. Garaizago edo beranduago, baina buru-hutsak gailurrera iritsiko dira.
90. Zergaitik gaude, aldi oro, bidegurutzeetan? Gure bidea bakarra da.
91. Nola filmatu dokumentalak ikuspegi murrizteko kamerekin?
92. Itotzen ari garen arren, gargarak egitea da gure ekonomialariek aholkatzen duten irtenbide bakarra.
94. Ezagutzen dut sozialismoa merkatu-prezioan eskaintzen duen politikaririk.
96. Sozialismoa: turista kapitalisten paradisu.
98. Kokaleku altuetatik, argiago ikusten da etorkizuna.
101. Pentsamolde zaharreko gizon gazteak dira denetan estimatuenak.
102. Askotan esaten da iraultzak bere semeak irensten dituela; gerta daiteke, haatik, semeek beren iraultza irenstea ere.
103. Estatu asko birrindu dira gizon handien itzalean.
108. Irabazleek idazten dute Historia.
110. Idazle klasikoei soilik barkatzen zaizkie liburu aspergarriak.
111. Jakinduria ezak desafio asko.
115. Geure patua gero eta pattalagoa da.
116. Platerik onenak ere leku berean amaitzen du.
118. Ez naiz aditu geografian. Esan al diezadakezue berriro Balkanak Europaren ezker aldean ala eskuinaldean dauden?
120. Mantela da emakumearen laneko buzoa.
122. Progresua, konturatzerako hausporik gabe gelditzen den esprinterra.
123. Kale itsu batean gaude, ikusmena berreskuratzeko mirakulua-ren zain.
124. Mihia askeagoa izango litzateke, ahoan biziko ez balitz.

125. Lanak gizona sortu zuen maxima ez zitzaion gizonari lanean bururatu, atsedenean baizik.
126. Protesi merke bat dirudit, batzuetan, justiziaren eskua.
127. Isatsa dantzatzen du zakurrak. Mihia gizonak.
129. Zibila: abandonatutako soldadua.
130. Egiari begiratu nion. Eta keinu egin zidan.
132. Ezagutzen dut difamazioa legearekin babesten duen herri bat.
133. Herri sozialistetan gainditu ditugu klaseen arteko ezberdintasunak. Trenbidekoak bai, behinik behin.
134. Ibarretan tunelak eta mendietan zubiak eraikitzen ari gara.
136. Munduak biraka jarraitzen du, ordutegiz kanpo bada ere.
139. Musikarako belarririk ez dutenek jotzen dituzte, gaur egun, lehen biolinak.
140. Umoreak suntsituz eraikitzen du, eta eraikiz suntsitzen satirak.
142. Zenbat eta urrutiago gezurra egitik, orduan eta gehiago sinesgarritik.
143. Etsaia ikusi nuen Infernuan: bizarzuri, aureoladun.
146. Kolpetik maitemindu al haiz? Pausatu hadi, eta bota ezak beste begiratu bat.
147. Ozenagotu egin behar genuke jakitunaren ahotsa.
148. Mundu gainezkatu honetan, eskelak dira jaioberrien ziurtagiri.
150. Gela bakarreko bihotz baten bila zebilen.
152. Udaberria heltzean, gaztetasunarekin amesten du urte larregi dituen gizonak, eta, heldutasunarekin, urte gutxiegi dituenak.
153. Baliteke kontzientzia txarreko gizonak lo gaizki egitea, baina ohe txukunean betiere.
154. Munduak gero eta antz gehiago du zirkuarekin; espiritu nanoak dira izarrak.
159. Zernahi egingo nuke langilegoaren alde, haietako bat ez naizen bitartean.
160. Emakume azkarrak argi uzten du zelaia dela bere bihotzerako bidea.
161. Arbasoei lapurtu dieguna da tradizioa.

162. Egi-erdia egiaren hamarrena izaten da sarri.
163. Mundua hankaz gora dagol Komunista eskuindarrak eta kapitalista ezkertiarak dauzkagu.
164. Infernuan bizi diren Santuen izenak argitaratuta egiten du Deabruak propaganda.
165. Atzerapausoa eman zuen abangoardiaruntz.
167. Gure inozokeria ulertu ezinda dabiltzanak dira inozoak.
168. Gorputza uniformepean gordetzen duenak agerian jartzen du izaera.
169. Noizbehinka maitasunarekin olioztatu beharreko makina da bihotza.
170. Seinale hau irakurri nuen behin gizon jakintsu baten bekokian: itxita, inbentarioagatik.
171. Akats bakarreko labirintoa: sarrera ugari baina irteerarik ez.
172. Iraultzaren abezean Z da lehen hizkia, eta A azkenekoa.
173. Ingalaterran badute shadow cabinet bat; hemen, ministroek nahiago dute eguzkia hartzea.
176. Pozik ezkonduetako gizonaren inguruan zera esan daiteke: zoriontsu dela bere zoritxarrean.
179. Justiziaren begiak eta injustiziaren ahoa estali zituzten.
180. Politikariek ez dute mundua aldatzen; pintura-berritu bat ematen diote aldian behin.
181. Gizakia, bere larruazal barruan bizi den maizterra.
182. Lekurik ahulenean astindu zuen arrakastak: buruan.
183. Gainerakoen okerrak aurkitzeko lupak dira gure begiak.
184. Segurtasunik ez dutenen esku egoten da, normalean, Estatuaren segurtasuna.
185. Erabat izaturik irakurri nuen paradisu-atariko mezua: "Sarrera debekatua bizidunentzat."
187. Bere azken borondatea atalka bete zedin eskatu zuen.
189. Galileo moderno batek esan lezake: munduak piririka egiten du bira.
190. Penintsula izan nahi lukeen uhartea da gizona.

191. Ez duzu zakurrak zaunka egiterik nahi? –Egjozu kozk.
192. Korrikalari guztiak helmugan pilatzen dituen lasterketa da bi-zitza.
193. Beste baten eskua eskaini zidan.
194. Iraultza lurrikara politiko bat da.
195. Administrazioa: haize-bildu baten aurrean soilik erreakzionatzen duen haize-errota.
197. Aginpidea esku garbietan irristatzen da errazen.
198. Ezkontza-hausturen arrastoak interesgarriagoak dira psikologoarentzat, arkeologoarentzat baino.
199. Suizidioa salgai dago self-service almazenean.
207. Arazoek ekartzen dute benetako laguna; neska-lagunak, ordea, arazoak ekartzen ditu.
209. Menpekoentzat, trepete moldakaitza da telefonoa: burua ozen makurtzen ikasi behar dute.
213. Bidegabekeria handienak txikia dirudi, goitik begiratuz gero.
217. Gosetuak ez dio sinesten aseari, eta aseak ez da fio gosetuarekin.
218. Nazkatuta nago koadro futurista abstraktuekin.
219. Ergel hutsak soilik liluratzen dira gerra hutsarekin.
220. Etorkizun hobearekin amesten genuen. Aurrerantzean, iragan hobea ez izana damutuko zaigu.
221. Egia bada Estatua hondoratu egingo dela egunen batean, ez genuke hain gogor saiatu behar gaur lurperatzen.
222. Gure ostrukek euren arrakasta-adierazpenen hondarretan ezkutatzen dute burua.
223. Liburuek patu propioa daukate, baina egileen patua beste batzuek erabakitzen dute.
224. Ehorztetxeentzako oharra: hileta-kostuak bizimodua baino gutxiago garestitu dira.
225. Abertzale sutsua zen, jabetzak nazionalizatu zizkioten arte.
226. Ironikoa da, badirudi diru osasuntsu bakarra herri gaixoetatik datorrela.

228. AEBetan, Askatasunaren Estatua daukate gutxienez; leku askotan, hilarririk gabe lurperatu dute askatasuna.
229. Eskupekoak beheratu egiten gaitu langileak, baina gustukoa dugu beheratzea.
229. Geure kontzientziaren balioak gora egin du oraindik orain; jada, ez dugu ogi-mokor baten truk saltzen.
232. Estatu sozialistetan, ez dago lanik iragarleentzat.
233. Kapitalismoan bizi den sozialista da iraultzailea; baita sozialismoan bizi den kapitalista ere.
234. Munduari lehiatila irekitzen dionak prest egon behar du haize arrotzetan murgiltzeko.
235. Eguraldi politikoari begira, ez dago iragarle zehatzik.
236. Pentsa zein presaturik dabilen jendea komunismoarekin bukatzeko: urterik urte, auto azkarragoa eskatzen diote Estatuari.
237. Sozialismorantz jauzi handiegia eginez gero, buruz gain pasa eta guztia gal daiteke.
238. Zein zeregin tristea langabezia dagoen iraultzailearena.
240. Sozialistatzat zuen bere burua, zeren eta, azken batean, hamabost urtean ordaindu zuen gizarte-segurantza.
242. Mundua antzetzoki bat da: jendea antzezle; politikariak, zuzendariak eta historialariak kritikari.
243. Galdetzen duena galdetua izango da.
244. Nork berekiko egiten duen egonaldia da psikoanalisi.
245. Tamalez, bizitza-eskarmentua ezin da oinordetzan hartu.
247. Galdera-ikurra aldarte bitxia da inondik ere.
248. Terroristak: taldean hiltzea nahiago duten suizidak.
249. Kolpe baxuak goitik ematen dira hobekien.
250. Askotan, pentsamendu sakonenak ahalik eta sakonen hondoratzea izaten da onena.
251. Gezur ozena luze eta zabal entzun daiteke.
252. Ez dut ulertzen, prezioak goraka aztoratzen dira beti.
253. Azken aurkikuntza teknikoak: garun-lisagailu bat.

254. Fatalista naiz, femme fatale-ak atsegin ditut.
256. Lehenengoz jantzita ikusi zuenean maitemindu zen nudista bat bestearekin.
257. Lizun hutsa zen: etorritako bidetik utzi nahi zuen mundua.
260. Ezkontzan, emakumeak leialak dira printzipio propioekiko.
261. Dibortzioa, ezkontzen arteko denbora.
262. Zein lehenago, oiloa ala arrautza? –Oilarra koanto.
263. Historia-liburuetan parodia bilakatzen den tragedia da gerra.
264. Borondaterik gabeko odol-emaileak dira soldaduak.
267. Beti gertatzen da, iraultza bukatu ahala, iraultzaile kopuruak gora egitea.
269. Zergatik ukatzen du beti Atzerri ministroak Barne ministroarekin harremana izatea?
270. Oro liteke demokrazian; deus ez diktaduran.
271. Burokraten arteko gerretan, bor-borka isurtzen da tinta.
272. Egunen batean, berdinak izango gara guztiok: berdin aberats, berdin txiro.
274. Lastima betiereko maitasunak sekula ez irautea!
277. 1989an, lotsak hil zen komunismoa.
282. Gerra guztiak bake-mahainguru arrakastatsu batekin hasten dira.
283. Abertzaleak Estatuaren gigolo-ak dira.
284. Ezjakintasuna da berdintasunerako lehen baldintza premiazkoa.
285. Tito ondoren: tutti-fruti!
286. Osasuna hiltzen da gerran.
290. Komunismoa sistema errepresiboa zen, baina komunismo-ostea sistema depresiboa da.
291. Beldur naiz ez ote diren Esloveniara garai bateko egun ederrak bueltatzen ari.
294. Aforismo berri bakoitza nire azkenekoa izango dela uste izaten dut beti.

Italieratik

1. Emakumearen arma sekretua gizonezkoon praketan dago.
2. Aforismoak ardoaren pareko dira: zaharragoak, harik eta ho-beak.
3. Iparrorratza galdu dugu, baina jarrai dezagun norabide zuzenetik nabigatzen.
6. Hilezkor usteko bat baino gehiago joan da beste mundura.
7. Lagunak! Oto! Jarrai ezazue harea begietara botatzen, guztiz premiazko dut nire bigarren etxea eraikitzeko.
8. Jende asko astebururako soilik joaten da Canossara.
9. Hitz-jaleak agertzen dira zirku sozialistetan, ezpata-jaleen partez.
10. Bitxia da benetan, etxean nagoela erasaten dit gehien herrimikak.
11. Bi bider bi lau dela dioenak, jar beza agerian!
12. Diru berriak, atsekabe zaharrak.
12. Vatikanoarekin adiskidetu ginenetik, gure herritar hilak zuzenean joaten dira paradisura.
13. Dirua da zoriontasun erdia. Beste erdia, diru asko.
14. Emakumeak ez dira zahartzen, heldu egiten dira.
15. Salbuespenak ere bere araua bilatzen du.
16. Zaila da esloveniarrak izaten; batez ere, Eslovenian.
17. Lepazurreraino ez gauzkaten arte hazten dira haurrak.
18. Sozialismoari eskerrak, askoz hobeto ulertu dut Dostoievski.
19. Eragingarriagoa da borrarekin mehatxu egitea, eta ez hitzarekin.
20. Night delakoa dotore jantzitako gizonak emakume eder biltuziak ikustera joaten diren lekua da.
21. Lanik egiten ez duenak jan beza gutxienez!
23. Mihi luzea, ibilpide motza.
24. Nire eskuak garbi daude. Besteren patrikan eduki ditut 45 urtean.
25. Politikan, zorroztasuna oztupo da zentzuzko jokabidea izateko.

26. Besteren pentsamendua irakurtzen dut, baina aspaldian ez dut lan handirik: ia inork ez du ezer ere pentsatzen.
27. Oroimen motza, ibilpide luzea.
28. Monarkiazalea naiz, lady Diana gustatzen zait.
29. "Ez gara ogitik bakarrik bizi", esan zuen okinak opila labetik ateratzen zuen bitartean.
30. Gezurra: inork sinesten ez duen egia.
31. Besteekin saltzen nauela jakin dudanetik, asko epeldu da nire aberriaganako maitasuna.
32. Gutxiengoak du arrazoi, gehiengo denean.
33. Heriotza, azken batean, gaixotasun baten amaiera baino ez da.
34. Zorionaren bila joan aurretik, galdetu beste batek galdu duen.
35. Nire plagioak benetakoak dira.
36. Demokrazia zubi bat besterik ez dela esaten dute batzuek.
37. Nork bere aberria saldu lezake; ez, ordea, erosi.
38. Nire klaseko etsai bakarra matematika irakaslea zen.
39. Sadikoa: ezagupidea berreskuratu duen masokista.
40. Eslovenian, bihurtuek osatzen dute alderdirik indartsuena.
41. Gau lainotsuetan izarrak amesten ditut; gau distiratsuetan, berri, lainoak.
42. Baikorrak: bakarra naiz ilaran, lehenengoa beraz.
43. Ezkorrak: bakarra naiz ilaran, azkenekoa beraz.
44. Nahi duk agintea eskuan? Jar ezak hitza katuan.
45. Historiari ikasi diogu ez zaiela historialariei sinetsi behar.
47. Bosniako sukaldaritza min samarra da, eta hiru modutan pres-ta daiteke: serbiar, kroaziar eta musulmandar erara.
48. Hala erantzun zuen Don Juanek, emakumeak ongi ezagutzen zituen galdetuta: azaletik bakarrik.
49. Bada idealak lurperatzeko garaia, jada zapore min samarra daukate-eta.
50. Arrakastaren bidea gainerakoekin porrotekin eraikitzen da.
51. Esloveniarrok esloveniarrokin soilik gara chauvinista.
52. Sozialismoa, anabasa soziala.

53. Demokraziazaile hitz egiten, boltxebike pentsatzen eta faxista jokatzeko du gaurko gizonak.
54. Estatu Aberri bihurtzen denean, erbestera jotzea onena.
55. Iragana bera aurrekustea ere zaila da batzuetan.
56. Itzuleraren gozoa dastatzearren soilik joango nintzateke hainbat tokitara.
57. Pentsioak egokitzeko proposamena: pentsiodun guztiak defunto bihurtzea.
58. Esloveniarrok umore oso fina daukagu: besteez bar egitea gustatzen zaigu.
59. Ikasleek ez dute ikusten zein ordutan sortzen den klaserik gabeko gizartea.
60. Estatuarentzat arriskutsuago dira gehiegi dakitenak, gutxiegi dakitenak baino.
61. Bizitzak beti eskaintzen digu alternatiba bat: sasitik berrora.
62. Ezezagun bateko ekuazioa da bizia, eta hil ostean argitzen da bere kasa.
63. Litekeen mundurik onenean bizi gara, baina okerreko ingurumarian.
64. Estatu lana eskaintzen ari da oroimenik gabeko historialariei.
65. Sozialismotik sozialismorako iraganbide samurra da trantsizioa.
66. Komunismo-ostea ordaina eman-zale da: erregimen ohian komunista ez zirenekin mendekatzen da.
67. Komunisten kontrakoa zergatik naizen galdetu didate. Erantzun diet nahiago dudala Solzenitzinen, Havelen edo Bulgakoven alboan egon, Stalinen, Beriaren eta Zdanoven alboan egon baino.
68. Orain, komunistek demokratikoki jazartzen dituzte ez-komunistak.
69. Pentsatzen ez dutenekin baino aztiago ibili bestela pentsatzen dutenekin.
70. Ogia ez baino jendea xerratzeko erabiltzen den labana da baionetak.
71. Badut hizkuntz akats bat: egia baizik ez dut esaten.

72. Rebus: Nora ezkutatu dira Esloveniako komunista guztiak?
73. Honela esan diot agur mundu honi:
Berriz arte!
74. Ni atea naiz, Jainkoari eskerrak.
75. Izugarri sendoa da bere ezjakintasuna.
76. Esloveniako demokratizazioa: komunismoaren porrota eta komunisten garaipena.
77. Geure sozialismoaren sasikume da geure demokrazia.
78. Hanka bat kapitalismoan daukagu jada, baina burua sozialismoan oraindik.
79. Gure polizia tximeleta-sarearekin abiatzen da arrain potoloak eta marrazoak arrantzatzerara.
80. Marxismoaren klasikoak: Harpo, Chico, Groucho eta Karlo Marx.
81. Komunista ohiak dira, komunista guztien artean, gutxien atsegin ditudanak.
82. Orain, antikomunista-ohi bat naiz.
83. Gaurko krisi modernoan berrogei urtetako arrakasten pilaketa da.
84. IHESa: kontra-iraultza sexualaren hasiera.
85. Beldur naiz ez ote den sozialismoa arazo sozial bihurtu.
86. Kokoteraino gaude promesekin. Emaguzue elikagai sendoxea-go bat.
87. Abertzale sutsua zen oso: Aberria balio baino garestiago saltzea lortu zuen.
88. Ez pentsa demokrata zitala komunista zitala baino hobea denik.
89. Goragi igotzen denak azpi-asmoak izan ohi ditu.
90. Azkena bar egiten duenak bakarrik egiten du.
91. Gizarte mailakatuan, maila bera errepikatzen du askok bizitza osoan.
92. Guk, esloveniarrok, talentu gehiago dugu boltxebismorako demokraziarako baino.

93. Kargatutako pistola batek baino ez dezake bermatu Jugoslavia-ko krisiaren irtenbide baketsua.
94. Eslovenian ehunka artista eta literaturgile garrantzitsu dago; pena munduak erabateko ezikusia egitea.
95. Snob-ak goiti-behera begiratzen ditu bera baino askoz gehiago direnak.
96. Nortzuk daude desnazionalizazioaren kontra? Besteei ostutakoa bueltatuko ez zaien haiek.
97. Bi esloveniarrek ezer pentsatzen ez dutenean, argi dago biek hala biek ez dutela ezer ere bestela pentsatzen.
98. Ekonomian saskibaloiko arauak jarri behar genituzke: bost falta eginez gero, jokalaria zelaia utzi behar du.
100. Ezagun da: Jainkoak ez zeukan ispilurik eskuan gizona bere idurira sortu zuenean.
101. Munduari suharra dario, eta piromanoak itzaltzen ari dira.
102. Irudimenik gabeko gezurtiari egia esatea komeni da.
103. Gerrak ez du poeten beharrik, bozgorailuena baizik.
104. Bihurtu batentzako zigorra: gauero oraindik komunista dela amestea.
105. Aurrean daukagu iragana.
106. Faxismoaren kontrakoa naiz nirez, bizitza guztian egon naiz komunismoaren kontra, eta, orain daukagun hau demokrazia bada, demokraziaren kontra nago baita ere.
107. Gaitz erdi, ondo pentsatuz gero: Stalin Esloveniako komunisten buru izan balitz, ehunka milioi esloveniar akabatuko zituzkeen.
154. Ez dut pentsatzen; beraz, jaten dut.
155. Nire moduan pentsatzen ez duenak ez du zipitzik ere pentsatzen!
156. Urrutitik begiratuta, askoz ederragoa da etorkizuna.
157. Helmuga oro beste lasterketa baten hasiera da.
158. Surrealismoaren jarraitzaile bat naiz.
159. Geroari bizkarra ernaten dionean, orduan esan daiteke zahartu dela gizona.

160. Ezagutzen dut Jainkoaren pare gurtua izan nahi duen ateorik.
165. Analfabetoak dira zentsuratzaille onenak.
167. Bere handitasuna besteen txikitasunean oinarritzen zen.
168. Gure bizkar gainera igo eta lau haizeetara oihukatu dute zerua erasotzen ari direla.
169. Estatu, puztu ahala, txikitu egiten da.
170. Zorioneko izan naiz maitasunean; ez naiz sekula maitemindu.
173. Gurean, zortzitik zazpian, eskuak agintzen dio buruari.
175. Hil arte bizitzea gustatuko litzaidake, eta alderantziz.
176. Gizonezkoon maitasuna: lortzekoak lortu eta kaixo motell!
188. Askatasun eskasia dagoen lekutan, apur hori Polziaren eskutan.
193. Sexua: bestelako bitartekoekin egiten den maitasunaren jarraipena.
198. Lana bizio kaltegarria da.
199. Inor ez da gerra galduen bila abiatzen.
201. Herri guztietako langileei: bana zaitezte langileengandik!
202. Mein Kampf egilearen suizidioarekin amaitzen den eleberri bat da.
203. Heriotza gaixotasun sendaezina da.
204. Erraza da salbuespen izaten araurik ez dagoen lekuan.
205. Zein ezberdintasun zegok ergelaren eta inozoaren artean? Galdeok kaiku bati.
206. Irabaztea da garrantzitsuena, baita parte hartu gabe ere.
207. Bihartik atzora gertatzen dena da oraina.
208. Maitasuna ere gaixotasuna da, baina zoritxarrez ez da kutsatzen.
209. Gero eta gogaide gehiago dauzkat pentsatzeari laga diodanetik.
211. Urrutiko demokrazia hamalau, gerturatu eta lau.